COĞRAFYA Sınıf-9

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU İKLİM ELEMANLARI - YERYÜZÜNDE SICAKLIĞIN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

İKLİM ELEMANLARI

Sıcaklık | **Basınç ve rüzgârlar** | **Nem ve yağış**

İKLİM ELEMANLARI

İklimi oluşturan temel unsurlara iklim elemanları denir.

SICAKLIK: Yeryüzünde yıl boyunca sıcaklıklar değişir. Buna bağlı olarak diğer iklim elemanları da doğrudan etkilenir. Sıcaklık, yeryüzünün her yerinde aynı değerlere sahip değildir.

YERYÜZÜNDE SICAKLIĞIN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Sıcaklığın Dağılışını Etkileyen Faktörler

- Atmosfer
- Güneş Işınlarının Yere Düşme Açısı → • Dünya'nın Şekli • Dünya'nın Günlük Hareketi • Yıllık Hareket ve Eksen Eğikliği • Yeryüzü Şekilleri (Bakı, Eğim, vb.)
- Yükselti
- Güneşlenme Süresi
- Nem
- Karalar ve Denizlerin Dağılışları
- Okyanus Akıntıları
- Rüzgarlar

Güneş Işınlarının Geliş Açısı: Güneş ışınlarının daha büyük açıyla geldiği alanların sıcaklık değerleri daha yüksek olurken eğik açıyla geldiği alanların sıcaklığı daha düşük değerler gösterir.

Enlem etkisi: Güneş ışınlarının yere düşme açısının Ekvator çizgisinden kutup noktalarına doğru gidildikçe daralması, sıcaklığın Ekvator çizgisinden kutup noktalarına doğru gidildikçe genel olarak azalmasına sebep olur.

Günlük Hareket: Gün içinde, Güneş'in doğuşundan batışına kadar geçen sürede Güneş ışınlarının geliş açısı sürekli değişir.

Eksen Eğikliği: Eksen eğikliği nedeniyle bir noktanın Güneş ışınlarını alma açısı yıl boyunca sürekli değişir. Özellikle orta enlemlerde yer alan noktaların sıcaklığında yıl içinde belirgin değişimler yaşar.

Yer Şekilleri (Eğim ve Bakı): Güneş ışınlarının yere düşme açısını etkileyen bir diğer faktör de yer şekilleridir. Dağların Güneş'e dönük olan yamaçlarında güneşlenme süresi uzun ve sıcaklık değerleri diğer yamaca göre daha yüksektir. Dağların iki yamacı (kuzey ve güney) arasındaki bu farklılığa **bakı** denir. Bu duruma bağlı olarak oluşan duruma da **bakı etkisi** denir.

Güneşlenme Süresi: Güneşlenme süresinde yaşanılan gündüz süresi, eğim ve bakı etkisi, bulutluluk durumu gibi unsurlar belirleyici birer faktördür. Dünya üzerinde Güneş ışınlarını aynı açı ile alan noktalardan, güneşlenme süresi daha uzun olanda ısı birikimi daha fazla ve sıcaklık ortalaması daha yüksektir.

Yükselti: Havanın sıcaklığı troposferde yükseklik arttıkça düşer.

Görsel: Yükselti değiştikçe sıcaklık da değişir.

Gün içinde gece ile gündüz arasında oluşan günlük sıcaklık farkı, atmosfer yoğunluğu ve nem miktarının fazla olması nedeniyle, deniz seviyesine yakın yerlerde azdır. Yüksek yerlerde ise atmosfer yoğunluğunun ve nemin azalmasına bağlı olarak günlük sıcaklık farkı belirgin şekilde artmaktadır.

KARA VE DENİZLERİN ISINMA FARKI VE DAĞILIMI

Kara ve denizlerin özgül ısıları birbirinden farklıdır. Güneş ışınları, kara üzerinde en fazla bir metre derinliğe kadar etki ederken denizlerde yaklaşık iki yüz metre derinliğe kadar etkide bulunur. Bu nedenle karalar daha çabuk ısınır ve daha erken soğur. Denizler ise daha yavaş ısınır ve daha geç soğur.

Okyanus Akıntıları:

Okyanuslarda çeşitli nedenlerle oluşan ve geniş bir kıyı kesimini etkisi altına alan su hareketlerine **okyanus akıntıları** denir. Okyanus akıntıları, geldiği yerin sıcaklık özelliklerini ulaştığı kıyılara taşır. Bu yönüyle özellikle okyanus kıyılarında sıcaklığı belirleyen önemli etkenlerdendir.

Atmosfer Nemi:

Dünya üzerinde, su buharının (nemin) yoğun olduğu yerlerde ısınma ve soğuma yavaş gerçekleşir. Bu nedenle gece ile gündüz ve yaz ile kış arasındaki sıcaklık farkı az olur.

Rüzgârlar:

Rüzgârlar hava kütlelerinin özelliklerini yeryüzünde yatay ve dikey yönde taşır. Dolayısıyla hava kütlesinin sahip olduğu sıcaklık özelliği rüzgârın etkisiyle başka yerlere ulaşır. Böylece rüzgârlar ulaştığı yerin sıcaklık durumunu etkiler.

SICAKLIĞIN YERYÜZÜNDEKİ DAĞILIŞI

Yeryüzünde sıcaklık, yatay yönde (alansal) ve zaman içinde (günlük, aylık ve mevsimlik) değişen bir olgudur.

SORULAR

1) Yaz mevsiminde aynı sıcaklık değerlerine sahip iki ilden Antalya kıyılarında, denizden uzak olan Gaziantep'e göre bunaltıcı hava koşulları daha etkilidir.

Antalya ve Gaziantep'in hangi bakımdan farklı olması, bu durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur?

A) Nem B) Yükselti
C) Bakı D) Enlem
E) Okyanus akıntıları

Cevap: A

2) Kars, Aksaray ve Konya gibi şehirlerde günlük sıcaklık farkı fazla iken Rize, İzmir ve Hatay gibi şehirlerde ise günlük sıcaklık farkı azdır. **Bu durumun ortaya çıkmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?**

A) Enlem
B) Nem
C) Yeryüzü şekilleri
D) Rüzgârlar
E) Doğal bitki örtüsü

Cevap: B

3) Güneş ışınlarının geliş açısına bağlı olarak sıcaklık, Ekvator'dan kutuplara doğru azalmaktadır. Ancak bazı koşullarda Ekvator'dan kutuplara doğru sıcaklığın düzenli olarak azalmasını engelleyen faktörler bulunur.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi bu faktörlerden biri değildir?

A) Enlem
B) Karasallık
C) Okyanus akıntıları
D) Rüzgârlar
E) Nem

Cevap: A